

түзету жұмысында балалардың денсаулығын сақтаудың әлеуметтік және педагогикалық маңыздылығы артады.

Сонымен, логопедтің жұмысында денсаулық сақтау технологияларын қолданудың теориялық және эксперименттік тұрғыда зерттей отырып, сәтті жұмыстың мынадай педагогикалық шарттарын ұсынамыз:

1. Денсаулық технологияларын өзге әдістермен кешенді мазмұнда қолдану;
2. Денсаулық сақтау технологияларын баланың сөйлеу тілінің бұзылысына, деңгейі мен тереңдігіне қарай таңдау, бейімдеу.
3. Денсаулық сақтау технологияларының қолдануды әрбір логопедиялық сабақтың 7 – 10 минутты қамтитын фрагменті ретінде қолдану.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығы
2. Movkebayeva Z.A., Oralkanova I.A., Mazhenov B., Beysenova A., Belenko O. The model of formation of readiness of teachers to work in conditions of inclusive education// *International Journal of Environmental and Science Education*. - ISSN: 1306-3065.-№11.–2016
3. Z.Movkebaeva, I. Denissova (with co-authors. Students Attitude towards Co-Education with Disabled People in Higher Education Institutions. *Journal of Entrepreneurship Education Research Article*: 2017 Vol: 20 Issue: <https://www.abacademies.org/articles/students-attitude-towards-coeducation-with-disabled-people-in-higher-education-institutions-6917.html>
4. Буденная Т.В. «Логопедическая гимнастика». – СПб., 2003.
5. Гаврючина Л.В. «Здоровьесберегающие технологии в ДОУ». – М.: ТЦ Сфера, 2006
6. Гомзяк О.С. «Комплексный подход к преодолению ОНР у дошкольников». – М., 2009
7. Кузнецова С.В., Е.В. Котова, Т.А. Романова «Система работы с узкими специалистами ДОУ». – М.: ТЦ Сфера, 2008г.
8. Картушина М.Ю. «Логоритмические занятия в детском саду». – М., 2004.

УДК 376.37

МРНТИ 14.29.29

А.К.Рсалдинова¹, Даурамбекова А.А.², Ә.Қ.Нұрпапа³

¹Ғылыми жетекшісі п.ғ.к., доцент

² П.ғ.м., аға оқытушы, Абай атындағы ҚазҰПУ

³7M01902 – Арнайы педагогика мамандығының 2 курс магистранты
Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

**СӨЙЛЕУ ТІЛІ ЖАЛПЫ ДАМЫМАҒАН МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДА СӨЗДІҢ
БУЫНДЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ БОЙЫНША ТҮЗЕТУ ЖҰМЫС
ЖҮЙЕСІНДЕГІ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕР**

Аңдатпа

Мақалада логопедияның өзекті мәселесі қарастырылады: сөйлеу тілі жалпы дамымаған мектеп жасындағы балаларда сөздің буындық құрылымын қалыптастыру мәселесі. Жоғарыда айтылғандай, сөйлеу тілі жалпы дамымауы бар оқушыларда ауызша сөйлеу бұзылыстарының құрылымында сөздердің силлабикалық құрылымының бұзылуы жиі кездеседі. Барған сайын бұл бұзушылық жалпы білім беретін мектептердің сөйлеу тілі жалпы дамымауы бар оқушылардың жазбаша жұмыстарында көрініс табады, сондықтан балалардағы дисграфиялық кателіктердің пайда болуы мен түзетілуінің алдын алу үшін, мектепте баланы одан әрі табысты оқыту және мектеп бағдарламасын игеру үшін сөздің буындық құрылымын түзету бойынша логопедиялық жұмыс өзекті деп санаймын. Сөздің

буындық құрылымының бұзылуын түзету немесе қалыптастыру бойынша заманауи тәсілдер сөйлеу бұзылыстарын жеңудегі жалпы түзету жұмыстарының бөлігі болып табылады.

Түйін сөздер: сөйлеу тілінің жалпы дамымауы; мектеп жасындағы балалар; сөздің буындық құрылымы; түзету; заманауи тәсілдер; логопедиялық жұмыс; буындық талдау; синтез.

*А.К.Рсалдинова¹, Даурамбекова А.А.², А.К.Нурпапа³
¹научный руководитель, к.п.н, доцент КазНПУ имени Абая
М.п.н., ст.преподаватель КазНПУ имени Абая*

³магистрант 2 курса по специальности 7М01902 - подготовка специалистов по специальной педагогике КазНПУ имени Абая г. Алматы, Казахстан

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ В СИСТЕМЕ КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЫ ПО ФОРМИРОВАНИЮ СЛОГОВОЙ СТРУКТУРЫ РЕЧИ У ДЕТЕЙ ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ

Аннотация

В статье рассматривается актуальная проблема логопедии: проблема формирования слоговой структуры слова у детей школьного возраста с общим недоразвитием речи. Как отмечалось выше, у учащихся с общим недоразвитием речи нередко в структуре нарушений устной речи встречаются нарушения слоговой структуры слов. Все чаще данное нарушение отражается в письменной работе учащихся с общим недоразвитием речи общеобразовательных школ, поэтому считаю актуальной логопедическую работу по коррекции слоговой структуры слова для дальнейшего успешного обучения ребенка в школе и освоения школьной программы, для профилактики возникновения и коррекции дисграфических ошибок у детей. Современные подходы по коррекции или формированию нарушений слоговой структуры речи являются частью общей коррекционной работы по преодолению речевых нарушений.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи; дети школьного возраста; слоговая структура слова; коррекция; современные подходы; логопедическая работа; слоговой анализ; синтез.

*А.К.Rsaldinova¹, Daurambekova A.A.,² A.K.Nurpapa³
¹candidate of Pedagogical sciences, associate professor
Kazakh National Pedagogical University named after Abai
²Master's degree, senior lecturer
³2 nd course master specialty of 7M01902
Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Almaty
Almaty, Kazakhstan*

MODERN APPROACHES IN THE SYSTEM OF CORRECTIONAL WORK ON THE FORMATION OF THE SYLLABIC STRUCTURE OF SPEECH IN SCHOOL-AGE CHILDREN WITH GENERAL SPEECH UNDERDEVELOPMENT

Abstract

The article deals with the actual problem of speech therapy: the problem of forming the syllabic structure of a word in school-age children with general speech underdevelopment. As noted above, students with general speech underdevelopment often have violations of the syllabic structure of words in the structure of oral speech disorders. Increasingly, this violation is reflected in the written work of students with general underdevelopment of speech in secondary schools, therefore, I consider speech therapy work to correct the syllabic structure of the word to further the successful education of the child at school and the development of the school curriculum, to prevent the occurrence and correction of dysgraphic errors in children. Modern approaches to the correction or formation of violations of the syllabic structure of speech are part of the general corrective work to overcome speech disorders.

Keywords: general underdevelopment of speech; school-age children; syllabic structure of the word; correction; modern approaches; speech therapy; syllabic analysis; synthesis.

Кіріспе. Елімізде соңғы бес жылда жүргізілген диагностиканың қорытындысы бойынша бастауыш мектепке баратын балалар арасында сөйлеу тілі бұзылған, мектеп дайындығы әлсіз балалар санының артқанын байқаймыз. Ең ауыр және жиі кездесетін сөйлеу ақауларының бірі – сөздердің буындық құрылымының бұзылуы. Бұл сөйлеу дамуының ақауы тұрақты және ұзақ, сауатты жүргізілген түзету жұмыстарын қажет етеді. Ол күрделі буын құрамындағы сөздерді айтудағы қиындықтармен, яғни сөздегі сөз тәртібін бұзу, тастап кету, жаңа буындарды немесе дыбыстарды қосумен сипатталады [1]. Сөздің буындық құрамын қабылдау мен көбейтудегі қиындықтар балалардың сөздік қорын қалыптастыруды қиындатады, өйткені бұрмаланудың күрделене түсуі бір сөзді екіншісіне ауыстыруға әкеледі. Сауаттылықты меңгерген бала сөйлемді жазуды бастамас бұрын да ондағы жеке сөздерді бөліп, олардың арасындағы шекараны анықтап, әр сөздің дыбыстық-буындық құрамын анықтай алуы керек. Егер сөйлеу тілінде мұндай талдау балаға қол жетімді болмаса, онда жазбаша сөйлеу дағдыларын толық игеру мүмкіндігін төмендететін нақты жазу қателіктері пайда болуы мүмкін [2].

Сөйлеу тілі жалпы дамымаған бастауыш сынып оқушыларында бұзушылықтардың өзіндік ерекшеліктерін зерттеуге және сөздердің буындық құрылымын түзетуге байланысты мәселелер жеткілікті зерттелмеген. Осы бұзушылықты түзету үшін логопедиялық жұмыстың жаңа бағыттары мен әдістерін іздеу қажет. Зерттеудің мақсаты – сөйлеу тілі жалпы дамымаған бастауыш сынып оқушыларындағы сөздердің буындық құрылымын қалыптастырудың және түзетудің ерекшеліктерін зерттеу және түзету жұмыстарының заманауи тәсілдерінің бағыттарын анықтау болып табылады [3].

Логопедиядағы сөйлеу бұзылыстарының психологиялық-педагогикалық жіктелу принциптеріне сәйкес, Р.Е.Левинадан кейін, біз барлық тілдік құрылымдардың қалыптаспауы байқалатын сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалар тобын бөліп көрсетеміз. Сөйлеу біртұтас функционалды жүйе ретінде зардап шегеді-оның барлық компоненттері бұзылады. Мектеп жасындағы балаларда сөйлеудің жалпы дамымауының әртүрлі және жиі кездесетін көріністерінің арасында сөздің буындық құрылымының бұзылуы байқалады. Бұл сөйлеу дамуындағы ақау әртүрлі силлабикалық құрамдағы сөздерді айтудағы қиындықтармен сипатталады [4].

Сөйлеу тілінің жалпы дамымауы бар балалардың сөздің буындық құрамын зерттеу мәселесі А.Н.Гвоздев, Р.Е.Левина секілді ғалымдардың еңбектерінде қарастырылған. Арнайы әдебиеттерде А.К.Маркова, Т.Б.Филичева, Г.В.Чиркинаның еңбектерінде сөйлеудің жалпы дамымауына әкелетін ауыр сөйлеу бұзылыстары бар мектеп жасындағы балаларда сөздің буындық құрылымының қалыптасуының сипаттамасы келтірілген. Р.Е.Левинаның зерттеулері бойынша, сөздің буындық құрамын игеру қабілеті дифференциалды белгі ретінде ерекшеленуі мүмкін, бұл сөйлеу бұзылыстарының табиғатын тануға мүмкіндік береді [5]. А.К.Маркованың пікірінше, сөздің буындық құрылымы – бұл әр түрлі сөздердің екпінді және екпінсіз буындарын ауыстыру мүмкіндігі. Сөздің буындық құрылымы кинетикалық артикуляциялық бағдарлама болып табылады, уақыт өте келе қозғалу дағдыларын қалыптастырудың негізінде жатқан құрылым екендігі анықталды. Бұл бағдарламаның ассимиляциясына сөздің буындық құрылымының компоненттері екпін, реттілік, құрылым, буын саны тікелей әсер етеді [6].

Сөздің буындық құрылымын диагностикалау және түзету мәселелерімен З.Е.Агранович, Г.В.Бабина, С.Е.Большакова, В.А.Ковшиков, Т.А.Ткаченко, Н.С.Четверушкина және басқалары айналысқан. Теориялық дереккөздерді талдау сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалар сөздің буындық құрылымының айтылуын өз бетінше игере алмайтындығын көрсетеді. Барлық авторлар бұл ақаулықтың тұрақтылығын, оны жеңудің төмен динамикасын атап өтеді. Сөйлеуді үйрену барысында сөздің буындық құрылымын игеру олар үшін ерекше қиындық тудыратыны және логопед-мұғалімнің ерекше назарын қажет ететіні анықталды.

Зерттеу әдістері мен материалдары. Логопедиялық жұмыстың практикасы мектеп жасына дейінгі кезеңде дыбыстық айтылымды түзету бірінші орынға қойылғанын және сөздердің буындық құрылымын қалыптастырудың маңыздылығын жете бағаламайтынын көрсетеді.

Сондықтан логопедияның қазіргі даму кезеңінде сөйлеу тілі жалпы дамымаған балаларда сөздің буындық құрылымын қалыптастыру жолдарын дамыту мәселесі әлі де өзекті болып қала береді

[7]. Баланың оқшауланған айтылуында үйренген сөздің буындық құрылымы көбінесе бұл сөзді тәуелсіз сөйлеуге енгізген кезде қайтадан бұрмаланады, сондықтан түзету әсерінің коммуникативті кезеңі өте маңызды. Қарым-қатынас қажеттілігі баланы сөйлеу тәжірибесінде тілдік құралдарды қолдануға итермелейді. Коммуникативті іс-шараларға қатысушылар: логопед, ата-ана, бала, достары. Балалар сұрайды, айтады, растайды, қарсылық білдіреді, келіседі, ұсынады, біледі, шақырады, алғыс айтады. Коммуникативті дағдылар мен қабілеттерді қалыптастыру кезеңінде әр түрлі іс-әрекеттерді қолданған жөн. Диалог арқылы режимдік сәттерге әртүрлі буындық құрылымның сөздерін қосу көзделеді [8].

В.А.Ковшиков тіл қарым — қатынас пен жалпылау құралы болғандықтан, логопедиялық жұмыста бала тілді қолдану қажеттілігін сезінетін жағдайларды үнемі жасау керек екеніне назар аударады. Баланың сөздерді немесе сөйлемдерді қайталауы, сөйлемдерге сөздерді қосуы, баланың тәуелсіз сөйлеуі – бұл барлық логопедиялық жұмыстың негізгі формасы болуы керек. Бұл процесте оның баласы тілдің күрделі заңдылықтарын өз бетінше ашуға және тілді іс-әрекетте қолдануға үйренуі керек. В.А.Ковшиков сөйлеу тілі жалпы дамымауы бар балалардағы сөздің буындық құрылымының тұрақсыздығы мен әртүрлілігін әртүрлі лингвистикалық факторлардың (буын түрі, сөз ұзындығы, фонемалық орта, буынның екпіні) әсерімен түсіндіреді. Дыбыстың дұрыс немесе бұрыс айтылуы көбінесе оның «бастапқы» сипаттамасына емес, оның көптеген контекстік шарттарына байланысты екенін атап өткен. Бұл логопедиялық жұмыста оңтайлы нәтижеге жету үшін дұрыс таңдалған лингвистикалық материал маңызды рөл атқарады дегенді білдіреді. Лингвистикалық материалдың өзі қазірдің өзінде түзету құралы болып табылады [9].

Бала ең алдымен сөздің буындық құрылымын, содан кейін дыбыстық құрылымды меңгереді; бұл балаға сөйлеуді бастауға мүмкіндік береді. Отандық логопедияда күрделілігі артып келе жатқан құрылымдық сөздердің 14 түрі бар. А.К.Маркова классификациясында айқын көрсетілген.

А.К.Марковтың еңбегіне сәйкес сөздің буындық құрылымы әр түрлі күрделілік дәрежесіндегі екпінді және екпінсіз буындардың ауысуы ретінде анықталады және төрт параметрге ие: екпін; буындар саны; сызықтық буын тізбегі; буынның моделі [10].

Сөздердің буындық құрылымының бұзылуын жеңу үшін түзету жұмыстарының дәстүрлі әдістемесі екі кезеңді бөлуге болатын сөйлеу-есту және сөйлеу дағдыларын дамытудан тұрады:

1. Дайындық (жұмыс вербалды емес және ауызша материалда жүргізіледі). Бұл кезеңнің мақсаты – баланы ана тіліндегі сөздердің ритақты құрылымын игеруге дайындау. Оқытудың осы кезеңіндегі негізгі нүкте – белгілі бір оқу және сөйлеу тапсырмасы бар арнайы ұйымдастырылған эмоционалды ойын. Бұл жаттығулар сөйлеудің фонетикалық жағын ғана емес, психикалық процестерді де дамытуға бағытталған. Вербалды емес материалда жұмыс істеу кезінде есту зейінінің және есту жадының шоғырлануын дамытуға арналған ойындар мен жаттығулар, ритақ бойынша жұмыс, қолдың динамикалық праксисін қалыптастыруға және қолдың өзара үйлестірілуін дамытуға арналған жаттығулар, графикалық жаттығулар өткізіледі [11]. Ауызша материалда жұмыс істеу кезінде ойындар мен жаттығулар кеңістіктік-уақыттық көріністерді қалыптастыруға бағытталған. Бұл кезеңде дыбыстық айтылымды қалыптастыру тәуелсіз міндет емес: ол сөздерді әртүрлі буындық құрылыммен игерумен тығыз байланысты. Балаларға сөздерді буындарға бейсаналық түрде бөлуге, сөздерді буын арқылы айтуға үйретеді.

2. Нақты түзету (жұмыс ауызша материалда жүргізіледі). Бұл кезеңнің мақсаты-сөйлеу тілінің жалпы дамымауы бар белгілі бір балада сөздердің буындық құрылымындағы ақауларды тікелей түзету. Жұмыс дауысты дыбыстар деңгейінде, буын деңгейінде, сөз деңгейінде жүргізіледі. Өзін-өзі бақылау сапасын жақсарту үшін сөйлеу анализаторынан басқа, есту, көру және тактильді жұмыстарға ерекше мән беріледі [12]. Сөздердің буындық құрылымын жетілдіру жұмыстарымен қатар, сөздердің дыбыстық толықтығы, дыбыстың айтылуын түзету бойынша жұмыстар жүргізілуде, өйткені мұның бәрі баланың сөздің фонетикалық дұрыс қалыптасуындағы шешуші факторлар болып табылады. Бұл жұмыс балалардың жетекші іс-әрекетін ескере отырып және көрнекілікті қолдана отырып, қарапайымнан күрделіге дейінгі принцип бойынша ұзақ уақыт жүргізілуі керек. Біріншіден, жұмыс көмекші құралдарға, материалдандырылған әрекеттерге сүйене отырып жүзеге асырылады. Болашақта буындық талдау және синтез дауыстап сөйлеу тұрғысынан жүзеге асырылады. Логопедиялық жұмыстың келесі кезеңдерінде бұл әрекет ішкі жоспарға ауысады, ақыл-ой жоспарында жүзеге асырылады. Сөйлеу анализаторынан басқа, есту, көру және тактильді әрекеттерді

«жұмысқа қосу» ерекше мәнге ие. Буындық бұзылуларды жеңу бойынша түзету жұмыстарының дәстүрлі әдістемесімен қатар заманауи тәсілдер қолданылады: сөйлеу тілі жалпы дамымауы бар бастауыш мектеп жасындағы балалардағы сөз құрылымдары қолданылды: презентация түрінде ойындар мен жаттығулар өткізуге арналған Power Point бағдарламасы; үй тапсырмасына арналған компьютерлік оқыту бағдарламалары; кешенді сабақтар және ата-аналармен бірлескен ашық сабақтар өткізіледі [13].

Оқу процесінде сабақтың әртүрлі формалары қолданылады: жеке, топтық. Олардың кейбіреулері белгілі бір қиындықтарға тап болған балаларды қолдайтын баланың жеке ерекшеліктеріне байланысты ата-аналарға қатысты болады. Сабақ барысында олар баланың сөйлеу бұзылысының мәнімен, барлық логопедиялық қондырғылармен және үйде жалпы және сөйлеу режимін орнату талаптарымен танысатын болады. Сондай-ақ, ата-аналармен жеке әңгімелер, кеңестер және басқа да жұмыс түрлері ұйымдастырылады. Тиімді түзету және дамыту жұмыстарын ұйымдастыру тек мұғалімдер мен мектеп мамандарының тығыз қарым-қатынасы жағдайында мүмкін болады. Олардың қызметінің айрықша ерекшеліктері – өзара әрекеттесудің командалық стилі, баланың дамуын үнемі бақылау, оны оқытудың тиімділігін бірге анықтау. Осы мақсатта арнайы педагог, логопед, психолог, музыка және дене шынықтыру мұғалімдерімен бірлесіп кешенді сабақтар өткізіледі. Мысалы, мамандар «орман мектебі», «біздің қонағымыз», «көк елге саяхат», «леопольд мысықтың қазынасы» сияқты ойын-сауық сабақтарын ұйымдастырады; «ойнаууды үйрену», «Мульти-пульт викторинасы» атты қызықты викториналарды ұйымдастырып, өткізуге болады [14].

Қазіргі уақытта мектепте компьютерлік техниканы қолдану үйреншікті жағдайға айналуда. Тәжірибе көрсеткендей, компьютерде ойындар мен жаттығуларды қолдану балалардың логопедиялық сабақтарға, жаңа білімді игеруге деген қызығушылығын арттырады, өнімділікті белсендіреді, есте сақтау мен логикалық ойлауды жаттықтырады, зейін мен реакция жылдамдығын дамытады. Осы мақсатта Power Point бағдарламасындағы қызықты ойындар мен жаттығуларды балаға ұсынуға болады, мысалы: «силлабикалық арифметика», «ритақты саяхат», «силлабикалық ұшу», «силлабикалық трек», «көңілді ноталар», «шашыраңқы буындар», «сандық буындар» және т.б. ойындарды ұсынылады [15].

Зерттеу нәтижелері және талқылау. Зерттеу жұмысымыз Алматы қаласындағы Алматы қаласындағы «Шиен ауылындағы орта мектеп Қоғамшыл бастауыш мектебі және мектеп жанындағы интернатымен» коммуналдық мемлекеттік мекемесінде жүргізілді. Зерттеуге жалпы сөйлеу тілі дамымаған 10 бастауыш сынып оқушылары қатысты. Зерттеу жұмысымыздың мақсаты – балалардың сөздің буындық құрылымының даму деңгейін анықтау. Сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардағы сөздердің буындық құрылымының бұзылуы логопедиялық тексеру кезінде анықталады. Тапсырмалар ауызша да, жазбаша да беріледі: буындық құрылымның біртіндеп күрделенуімен 15 сөзді тақырыптық суретке сүйене отырып және онсыз айту, логопедтің артында 5 қарапайым сөйлем айту, оқу, есту диктанты. Сөздер белгілі бір дыбыстармен және буындардың әртүрлі саны мен түрлерімен таңдалады; сөздің басында, ортасында және соңында дауыссыз дыбыстар бар сөздер. Келесі жаттығулардың көмегімен балалардың сөздік құрылымының қалыптасу деңгейін анықтадық.

1. "Дұрыс санау" жаттығуы

Мақсаты: дыбыстарды санауға үйрету. Жаттығу барысы: Логопед дыбыстарды кез-келген затпен ойнайды, бала оларды санап, тиісті цифры бар картаны көтереді, содан кейін дыбыстардың бірдей санын шығарады (бірдей және әртүрлі ритақтар беріледі).

2. "Дұрыс схеманы таңдаңыз" жаттығуы. Мақсаты: ритақты сызбаны картадағы оның схемасымен байланыстыруды үйрету. Жаттығу барысы: 1-нұсқа. Логопед айқын екпінмен ритақты үлгіні орнатады, бала картадағы тиісті схеманы таңдайды. 2-нұсқа. Бала берілген схема бойынша ритақты үлгіні шығарады.

3. "Сөзді жина" жаттығуы. Жаттығу барысы: Логопед әр түрлі тәртіпте жазылған буындарды ұсынады, сөздерді құрастыру керек: ши, ма, на — ...

4. Буындық кестелер бойынша жұмыс. 1-нұсқа. Оқушылар буындық кестені оқиды, содан кейін осы буындардан сөздер жасайды. 2-нұсқа. Логопед сөзді атайды, ал оқушылар ұсынылған сөзді құрайтын буындарды табады. 3-нұсқа. Логопед буынды атайды, ал балалар осы буынға сөз ойлап тауып, дәптерге жазады.

Балалардағы сөздің буындық құрылымының даму деңгейін бағалау көрсеткіші: 3 ұпай – тапсырманы өз бетінше орындай алды; 2 ұпай – тапсырманы жартылай орындады; 1 ұпай – тапсырманы мұғалімнің көмегімен орындады.

№	Оқушылардың тізімі	Дұрыс санау жаттығуы	Дұрыс схеманы таңдаңыз жаттығуы	Сөзді жина жаттығуы	Буындық кестелер бойынша жұмыс
1	Алихан	2	1	2	1
2	Айым	3	2	3	2
3	Нұрәли	3	2	3	3
4	Арман	2	1	2	1
5	Жанәли	3	3	3	2
6	Айлин	2	2	3	3
7	Шерхан	2	1	2	1
8	Хақназар	3	3	3	2
9	Мадина	3	2	2	2
10	Сұлтан	2	1	2	1

Кесте 1. Балалардың сөздің буындық құрылымының даму деңгейі

Зерттеу нәтижелеріне келетін болсақ, дұрыс санау жаттығуы мен сөздерді жина жаттығуын орындау барысында балалар жақсы нәтиже көрсетті, алайда аздаған қателіктер орын алды. Бірақ балалар өз қателіктерімен жұмыс жасап, оларды түзеді. Дұрыс схеманы таңдау барысында балалардың басым көпшілігі қиындықтарға тап болды. Буындық кестелер бойынша жұмыс жүргізу барысында да айтарлықтай сәтсіздіктер орын алды. Балалардың басым көпшілігі осы екі тапсырманы орындау кезінде мұғалімнің көмегіне жүгінді. Бұл дегеніміз сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың сөздердің буындық құрылымын түзету мәселесін қолға алып, сауатты түзету жұмыстарын жүргізу керектігін көрсетті.

Қорытынды. Осылайша, сөйлеу тілі жалпы дамымауы бар мектеп жасындағы балаларда буындық талдау мен сөз синтезін дамыту вербалды емес және вербалды материалда жұмыс жүргізуде, ойындар мен жаттығуларды қамтитын жүйелі, кешенді түзетуді жүзеге асыруда, заманауи тәсілдерді қолдануда тиімді болады. Сабақтың ұйымдастырушылық және эмоционалды деңгейіне үлкен мән беріледі. Түзету және педагогикалық үрдісте компьютерлік технологияларды қолдану оқытудың дәстүрлі және заманауи құралдары мен әдістерін ұтымды үйлестіруге мүмкіндік береді, осылайша зерттелетін материалға деген қызығушылықты арттырады. Компьютерлік ойындар ойнай отырып, бала оқиғалар тізбегін жоспарлауды, болжауды үйренеді, ол іс-әрекеттің нәтижелерін болжау қабілетін дамытады – мұның бәрі логикалық ойлауды дамытуға әсер етеді.

Толыққанды тұлғаны тәрбиелеу үшін баланың ұжыммен еркін қарым-қатынасына кедергі келтіретін барлық нәрсені жою қажет. Балалардың ана тілін меңгеруі, дұрыс, анық, мәнерлі сөйлеуі маңызды. Дұрыс сөйлеуді уақтылы меңгеру баланың толыққанды тұлғасын қалыптастыру үшін үлкен маңызға ие.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Левина Р.Е. Принцип анализа речевых нарушений у детей // Труды 2-ой научной сессии по дефектологии. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1959. С. 166-173.
2. Гвоздев А.Н. От первых слов до первых книг. Дневник научных наблюдений. Саратов: Изд-во Саратовского Ун-та, 1981. 320 с.
3. Маркова А.К. Особенности усвоения слоговой структуры слова у детей, страдающих алалией / Школа для детей с тяжелыми нарушениями речи / Под ред. Левиной Р.Е. – М., 1961. С. 65-70.
4. Филличева Т.Б., Чиркина Г.В. Психолого-педагогические основы коррекции общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста // Дефектология. 1985. №4. С. 72-78.
5. Агранович З.Е. Логопедическая работа по преодолению нарушений слоговой структуры слова у детей. СПб: Детство-пресс, 2009. 48 с.

6. Бабина Г. В. Слоговая структура слова: Обследование и формирование у детей с недоразвитием речи. – М.: ПАРАДИГМА, 2010. 96 с.
7. Большакова СЕ. Преодоление нарушений слоговой структуры слова у детей: Методическое пособие. – М.: ТЦ Сфера, 2009. 56 с.
8. Ковшиков В.А. Экспрессивная алалия и методы ее преодоления. СПб.: КАРО, 2006. 304 с.
9. Ткаченко Т.А. Слоговая структура слова. Коррекция нарушений. Логопедическая тетрадь. – М., Книголюб, 2008. – 48 с.
10. Четверушкина Н.С. Слоговая структура слова: система коррекционных упражнений для детей 5-7 лет. – М.: Гном и Д, 2001. – 96 с.
11. Гриншпун Б.М. О принципах логопедической работы на начальных этапах формирования речи у моторных алаликов // Хрестоматия по логопедии (извлечения и тексты): Учебное пособие для студентов высших и средних специальных педагогических учебных заведений. В 2 тт. Т. II / Под ред. Л.С. Волковой и В.И. Селиверстова. – М.: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 1997. С. 112–122.
12. Коростелева Е.Ю. Современные технологические проблемы обучения педагогов подготовке дошкольников и младших школьников к развитию речи // Вектор науки ТГУ. Серия: Педагогика, психология. 2011. №2. С. 128-133.
13. Коростелева Е.Ю. Содержательный аспект обучения учителей применению «Технологии подготовки дошкольников и младших школьников к развитию речи» // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Педагогика, психология. 2011. №4. С. 155-160.
14. Ермакова М.А. Анализ особенностей интонации и ее компонентов у дошкольников с экспрессивной алалией // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Педагогика, психология. 2012. №3. С. 86-88.
15. Четверушкина Н.С. Слоговая структура слова: системный метод устранения нарушений. – М.: Национальный книжный центр, 2015

УДК 376.37

МРНТИ 14.29.27

Бекбаева З.Н.¹ Әлімғазы А.Е.²,

¹ғылыми жетекшісі, Педагогика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы

²7M01902 – Сурдопедагогика мамандығының 2-курс магистранты

Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУІН ДАМУЫ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Тіл – адамның қарым-қатынасының маңызды құралы. Тек тілдің көмегімен ересек баламен үнемі қарым-қатынаста адамзат жинаған тәжірибе, білім, дағдылар беріледі. Сондықтан сөйлеуді дамыту балаларды тәрбиелеу мен оқытудың маңызды міндеті болып табылады. Баланың сөйлеу тәжірибесі неғұрлым бай болса, оның сөйлеуі соғұрлым жақсы және тез дамиды. Бір сөзді бірнеше рет қайталау және оны белгілі бір затпен байланыстыру нәтижесінде баланың санасында сөз бен аталған зат арасында ассоциативті байланыс қалыптасады. Сол себепті біз мақаламызда дидактикалық ойындарды қолдана отырып есту қабілеті зақымдалған бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілінің дамуына ықпалы жайлы қарастырамыз.

Кілтті сөздер: есту қабілеті зақымдалған балалар, дидактикалық ойындар, сөйлеу тілі, ауызша-логикалық ойлауды дамыту.